

fil.f.d., dos. Ətrabə Gül
BMU

SİMVOL VƏ İNTERTEKSTUAL KONTEKST

Açar sözlər: *mətn, intertekstuallıq, simvol, nilufər, lotus.*

Keywords: *text, intertextuality, characters, lily, lotus.*

Ключевые слова: *текст, интертекстуальность, символы, лилия, лотос.*

İnsan mədəniyyət yaradan varlıqdır, eyni zamanda yaratdığı mədəniyyətin ciddi təzyiqi altındadır. Ortaq mədəni mühit orta q düşüncə və marağa sahib insanlar yetişdirir. Ortaq mühitin insanları hadisə və varlıqlara ortaqlar anamlar yükləyir, oxşar mənalara oxşar adlar verirlər. Simvolların yaranması və qəlibləşməsi prosesi bu şəkildə baş tutur. Simvol hər hansı bir fikrin üstüörtülü şəkildə ifadə olunmasıdır və mahiyyəti belədir ki, formal olaraq zahirdə olan, səthi bir şeydən danışılır, əslində isə tamam başqa məzmun nəzərdə tutulur. Bədii əsərin tərkib hissəsi kimi müəllif mövqeyi və onun fəlsəfi-estetik ideyası simvol vasitəsilə ifadə oluna bilər. Müəlliflərin fərdi dünyagörüşünə əsasən mətnə daxil olan simvolun özünün universallığı istət-istəmz mətnlərarası münasibətləri də aktuallaşdırır. İntertekstual kontekst simvolun dinamikasını, bədii emosional gücünü, universal və lokal mahiyyətini, funksionallığını izah etmək üçün əlverişli zəmin rolunu oynayır. Simvolların öyrənilməsi və təhlili konkret bir mətn sərhədini aşır, simvolun yaddaşı xeyli mətni vahid bir müstəviyə, tədqiqatçının araşdırma obyektinə toplaya bilər. Tahirə Məmməd “Gül intertekstual komponent kimi” adlı məqaləsində yazır: “Gülləri bir komponent kimi bir çox yöndən müqayisəyə cəlb etmək olar: folklor və yazılı ədəbiyyat, divan və yeni ədəbiyyatın hər hansı bir ədəbi metodu və ya cərəyanı, Şərq-Qərb, Yaxın Şərq və İslam şərq, hind və islam mədəniyyəti, antik yunan-Roma ədəbiyyatı və yeni Qərb ədəbiyyatı və.s. Gül, demək olar ki, bu fərqli ədəbiyyat və mədəniyyət tiplərinin bir-birində işarəvi element kimi mövcuddur [1,168]. Müəllifin haqlı elmi qənaəti təbiət simvollarının intertekstual kontekstdə təhlilində özünü doğruldur və metodoloji istiqamət vermə qabiliyyəti ilə çıxış edir.

Ümumiyyətlə, ötən əsrin 60-70-ci illərindən formalaşmış nəzəri konsepsiyaya görə həm yazı, həm də oxu prosesində hər bir mətn intermətdir, köhnə sitatlardan toxunmuş parçadır. “Mətnin əsasını onun başqa mətnlərə, kodlara, işarələrə çıxışı təşkil edir. Həm yazı, həm də oxu prosesində hər bir mətn intermətdir; hər bir mətn köhnə sitatlardan toxunmuş parçadır. Köhnə

mədəni kodların, formulaların, ritmik strukturların, sosial idiomların fraqmentlərinin qırıqları – bütün bunlar mətn tərəfindən həzm-rabedən keçirilib onun içində bir-birinə qarışmışdır. Çünki həmişə mətnə qədər və onun ətrafında dil mövcuddur” [2, 17].

Bu tip ədəbiyyatın hansı məntiqlə yazıldığını, qurulduğunu anlamaq üçün bəzi açar anlayışlara ehtiyac yaranır. Bu açar anlayışlardan biri məhz intertekstuallıqdır. Bu nəzəriyyənin nümayəndələrindən biri olan Yuliya Kristevanın, hər bir mətn sitatlar mozaikası və öz içində başqa mətnlərin əridilməsidir, fikrini əsas götürərək Qismət Rüstəmov yazır: “Bu mənada istənilən mətnin həm yazılışı, həm də oxunuşu başqa mətnlərlə münasibətdə meydana çıxır. Belə ki, müəllif yazarkən (şüurlu, ya da şüursuz) mütləq başqa mətnlərlə kommunikasiyada olur, üstəlik, oxucu da mətni oxuyarkən mütləq həmin mətnin canındakı başqa mətnləri tapıb çıxarır, boşluqları, aralıqları öz fikriylə doldurur [3]. Bu, hər şeydən qabaq mənə etibərilə əsas mətnin əsərin məzmununu təşkil edən başqa mətnləri də çevrələməsini bildirir. Özündə başqa – özündən əvvəlki mətnlərdən izlər daşıyan istənilən mətnə simvolların funksionallığı mürəkkəbləşir. İstənilən ədəbi faktın (əsərin) məkanla bağlılığı, fəlsəfi-estetik prinsipləri, özünəməxsus cəhətləri vardır. İki ayrı sənətkar şüurunun bir-birindən coğrafi, tarixi sərhədlərlə ayrılan zaman kəsirlərində bir-birinə adekvat mətn yaratma qabiliyyətini və bu mətnlərin bədii simvolika baxımından oxşarlığı hadisəsini təsbit etmək üçün bir başa mətnin özündən çıxış etmək lazımdır. Mətn özündə istənilən informasiyanı daşıya bilər. İntertekstual təhlilə müvafiq gələn bədii əsərlər əsasında simvolun müfəssəl şəkildə dəyərləndirilməsi həm də həmin mətnlərin özünün sarrinin çözülməsi deməkdir. Üslub rəngarəngliyi, özünəməxsus sənətkarlıq məziyyətləri, mətn poetikasının spesifikliyi və qeyri-adiliyi ilə seçilən bədii əsərlərdə simvolların hərtərəfli, obyektiv və müasir elmi meyar və prinsiplərlə öyrənilmə zamanı ortaya maraqlı elmi mənzərə çıxır.

Simvolların izahı və daşdığı mənə çoxluğunun bərpasında kontekstin rolu önəmlidir. Simvollar ümumbəşəri səciyyə daşısa da, bəzən simvolun mahiyyəti milli və lokal kontekstdə fərqlər müstəvisində ortaya çıxara bilər, konkret bir əsərin içərisində formalaşmış simvollar bu kateqoriyaya aiddir. Dini simvolların izahı dini dünyagörüşə, mifoloji simvolların izahı mifoloji dünyagörüşə bələdlilik tələb edir. Bədii simvollar isə təkcə ədəbi deyil, ədəbiyyatdan kənar bir neçə müstəvidə düşünməyə vadar edir. Simvolların dərki intuiativ tərzlə məhdudlaşa bilməz, simvolun dərki intellektual bilgi və bilginin müqayisəli şəkildə tətbiqi ilə mümkündür. Ədəbiyyatda istifadə olunan simvolların bədii olana qədər keçdiyi yola bələdlilik və hermenevtik yanaşma tələb edir. Simvolun izahında və ya açılışında dil, mədəniyyət,

coğrafi şərtlər, tarixi təcrübə, milli və lokal mühit kimi şərtlər mühüm rol oynayır. İstənilən halda simvolun yarandığı mühitə və dönəmə aludə olmaq, simvolun mifik və dini-kanonik mətnlərdəki, eyni zaman bəşəri təcrübədəki ilkin qaynaqlarını bilmək vacibdir. Bəzən eyni adlı bir simvol Şərq və Qərb kontekstinə görə fərqli məzmun kəsb edə bilər, amma bu fərq simvolun nüvəsindəki eyniliyi dağıtmır, bu simvolların təkrarlama prosesindən qaynaqlanaraq əldə edilən təcrübələrin izləridir. Gilbert Durand simvolun təkrarlama qabiliyyətini onu daha da gücləndirdiyini vurğulayaraq bildirir ki, bu təkrarlar vasitəsilə simvol mükəmməlləşir. Hər təkrar simvolun hədəfini və mərkəzini daha yaxşı şəkildə müəyyənləşdirməyə kömək edir [4, 11].

Konkret bir simvolun müxtəlif mətnləri eyni tədqiqat sahəsinə topla-ma mexanizmi həm də ayrı-ayrı mətnlərin həmin simvolun istifadəsinə bağlı kəsişmə nöqtələrində bir-biri ilə ünsiyyət qurması ilə bağlıdır. Məsələn, nilufər çiçəyinə (lotos, şanagüllə) ədəbiyyatda, ədəbi mətnlərdə tez-tez müraciət edilir, bənzətmə, təşbeh, metafora və s. funksiyalarda qarşımıza çıxır. Nilufərin mətnində simvol kimi təyinatı onun mətnində işlənmə niyyətindən tutmuş, həmin mətnəqədərki başqa mətnlərdə daşdığı statusla birbaşa bağlıdır.

“Mifologiyada bitkilər tanrıların insana bəxş etdiyi ən dəyərli hədiyyə kimi qəbul edilir” [5, 11]. Bitkilər mifologiyada simvolik məna daşıyırlar. İnsan təbiəti müşahidə edərkən bitkilər aləminin inkişafından və görüntüsündən xeyli təsirlənmişdir. İnsanlar “... öz həyatları ilə bağlı təcrübələrini gələcək nəsillərə miflər vasitəsilə ötürərkən bitkilərdən simvolik vasitələr kimi istifadə etmişlər. Əslində bitkilərlə bağlı simvollar həyatdakı hər bir şeylə bağlıdır” [5, 13]. Bitkilər ədəbiyyatda obraz, simvol, metafora, alleqoriya kimi öz əksini tapa bilər. Şellingə görə, bitkilər daha çox alleqorik mahiyyətə sahibdirlər. O insanla bitkini müqayisə edərək, birincini simvol, ikincini isə alleqoriya kimi qəbul edir. İnsanın zahiri və mənəvi cəhətlərinin fonunda fərdiləşməsinə simvolun müstəqiliyyəi ilə müqayisə edən alim bitkilər aləmində bu fərdiləşmənin qeyri mükünlüyünü bildirir. Məsələn, bir bənövşə bitkisini başqa bənövşə bitkisindən fərqləndirmək və fərdiləşdirmək olmaz. Bitkilər təkdə ümumini ifadə edə bildiklərinə görə alleqorikdir və incəsənətin mifik başlanğıcında alleqorikliyə daha meyillidir. Şellingə görə, bitkilər Şərq incəsənətində daha aktualdır, çünki Şərq alleqorik təfəkkürə daha çox can atır. Hind memarlığının timsalında Şərq incəsənətində bitkilərin emosional üstünlüyünü vurğulayır və bunun əsasında alleqorik təfəkkürün yatdığını qeyd edir [6, 214].

Mifik çağda dünyanın zaman və məkan koordinatlarının dərkisi spesifik şəkildə baş tutmuşdur. Zamanın bitki şəkildə modelləşməsi ilə bağlı ağac kultunun formalaşması buna misaldır. Ümumiyyətlə götürsək, qədim kos-

moqonik miflərin bir çoxunda həyatın başlanğıcı bitkilərlə əlaqəli şəkildə təsvir olunmuşdur. Bitkilərin bioloji yaşam ritmi, ilin fəsillərinə görə dəyişən görüntüsü və botanik quruluşu insanlığın universal arxetiplərini doldura-
caq material funksiyası oynamışdır. Fərqli mədəniyyətlərdə və fərqli xalqların inancında bitkilərin kosmoqonik funksiyası da dəyişir. Qədim Misirdə lotos çiçəyi yaradılışın başlanğıcı hesab olunur, gənc Günəş Tanrısı Ranın dünyaya gəlməsinə səbəb olduğunu bildirilir. Eyni zamanda hinduizmdə, buddizmdə lotos çiçəyi başlanğıcın rəmzləşdirir. Cozef Kambell lotos çiçəyinin öz quruluşunda günəşi və ayı, odu və suyu sintez edə bilməsi qabiliyyətinin mifoloji inanclarda sakral başlanğıc kimi simvollaşmasına səbəb olduğunu qeyd edir [7, 146] Klassik ədəbiyyatda Xaqani Şirvaninin poeziyasında da nilufərlə bağlı məqamlara rast gəlinir:

*“Xaqani, uzaqlaş nanəciblərdən,
Həmişə mərdlərlə bir yerdə ol sən.
Yanma pərvanətək çırağ oduna,
Nilufər kimi al nuru günəşdən”*

Burada “nilufər kimi” poetik və fiqurativ mövqeyinə görə təşbehə uyğun gəlsə də, günəşlə bağlı işlədilməsi Şərqi qədim yaddaşından qaynaqlanır. Lotos və ya nilufər (nymphaea, lotus, şanagülləadları ilə bilinir) bağlı miflər bitkinin əsas cizgiləri, görüntüsü, yetişdiyi mühit və bitki kimi funksionallığı amillərinin ətrafında yaranmışdır. Şərqdə, xüsusilə təmizliyin və saflığın sakral simvolu olan nilufər bataqlıqda, çirkli sularda yetişməsinə baxmayaraq öz təmizliyini qoruya bilir, bu da onun məhz bu kontekstdə rəmzləşməsinə səbəb olmuşdur. Bəhaəddin Ögəl “Türk mifologiyası” əsərində lotos barəsində yazır: “Bilhassa evlenməmiş və bekar kızların Lotüs gölündə bir kuğu şekline girmiş olarak yüzdükleri, Hint mitolojisinin ilk çağlarından beri görülmeğe başlamıştır” [8, 492].

Qədim İranda ilahə Anahitanın gülü, zərdüştülükdə Nilufər bayramları (Mordadruz), buddizmdə, hinduizmdə Sutra, Vişnu, Brahma, Şri Lakşmi ilə bağlı mifik rəvayətlərdə yer alır. Yaradılış, yenidən doğuş və bərəkət qədim mifologiyadanilufər ətrafında simvollaşır [7, 460-69]. Qədim misirlilər nilufərin gecələr ləçəklərini yumub, gündüzlər açdığını müşahidə edib, onu yeni bir başlanğıcla və Günəşlə əlaqələndirmişlər.

Hind mifologiyasında Brahmanın doğum hekayələrindən biri də onun ilkin okean sularında – Vişnanın göbəyində bitən şanagüllə, yəni nilufər çiçəyindən doğulmasıdır. Qədim hind dünyagörüşündə kosmik tsikl aşağıdakı şəkildə baş verir: “Brahma tərəfindən yaradılan dünya və bütün canlılar tsik-

lik olaraq mövcuddur. Hər bir tsikl isə Brahmanın həyatının bir gününə bərabərdir. Onun həyatının bir günü isə 2160000000 ilə bərabərdir. Bütün bu vaxtdan sonra hər şey odda məhv ediləcəkdir. Sonra isə Brahma dünyanı təzədən yaradacaqdır. Hindlilərin kosmoqonik ənənəsinə görə isə bu proses Brəhmənin 100 illik ömrü boyu uzanacaq, sonra isə bütün kainat ilkin vəziyyətinə qayıdacaqdır” [9, 76].

Lotos/nilufərin dünyanın yaradılış hekayələrində mifik funksiyasına dair maraqlı nümunələrdən biri də Kiprli şair Osman Türkaya aiddir:

*Düştü her yana karanlık, kalki ya da bir ölümde korku
Kırlar göğərdir, Brahma söyle Lotus doğmayacak mı?*[10,108]

İran mifologiyasında “gül zindegi” (həyat çiçəyi), “gük-i aferiniş” (yaradılış çiçəği) kimi adlarla verilən nilufər məhz həyatın yaranmasını simvollaşdırır [11, 553].

Ağ nilufərin mifdə başqa bir şəkildə simvollaşması Homerin “Odiseya” əsərində qarşımıza çıxır. Eposun Lotofaqlarla bağlı əfsanəsində lotos, yəni nilufər çiçəyi yeyənlərdən bəhs olunur:

*Bizi ölümsəçən külək düz doqquz gün atıb tutdu.
Onuncu gün gedib çıxdıq lotofaqlar diyarına.
Çiçəklərlə qidalanır həmin yerin adamları.
Biz sahilə çıxıb ordan içmək üçün su götürdük.
Gəmilərə yaxın yerdə yoldaşlarım nahar etdi.
Yeyib içib doyan kimi mən öz səfər dostlarımdan
İki nəfərə ayıraraq bir qasidə saldım yola,
Göndərdiyim adamlara tapşırığım bu oldu ki,
Öyrənsinlər, görək burda yaşayanlar nə karədir.
Onlar gedib lotofaqlar olan yerə yetişiblər.
Lotofaqlar elçiləri məhv eləmək fikri ilə yox,
Yedikləri o çiçəkdən onlara da yedirdiblər.
Demə hər kim baldan şirin o yeməkdən bir az yesə,
Kimliyini, vətəninə qayıtmağı unudurmuş:
Lotofaqlar diyarında həmişəlik məskən salıb,
Dadlı lotos çiçəyilə qidalanmaq istəyirmiş. [12, 468]*

Qədim yunan tarixçiləri Herodot və Poliby lotofaqların həqiqətən tarixdə yaşadıklarını onların ərazi koordinatları və məişətləri ilə bağlı məlumat verməklə təsdiqləyirlər. Lotos çiçəyinin meyvələri ilə dolanan və bu

meyvələrdən xüsusi texnika ilə şərab hazırlayan lotofaqlar “Odisseyə” əsərindən sonra da ədəbiyyatın maraq dairəsinə daxil olmuşdur. Belə bir fikir də var ki, lotofaqlar ölkəsinə düşüb, bu çiçəyi yeyənlər yaddaşsızlıq, öz keçmişini, vətəninə unutmaqla yanaşı, həm də kədəri unudur.

XIX əsr ingilis şairi Alfred Lord Tennysonun “The lotos-eaters” adlı şeiri ilə “Odisseyə” dastanı arasında intertekstual münasibət var. Hər iki mətndə məğz birbaşa lotos çiçəyinin yaddaşsızlığı rəmzləşdirməsi ilə bağlıdır. Tennysonun şeirində müəllifin poetik-ekspressiv perspektivində “yaddaşsızlıq” dərin fəlsəfi məzmun kəsb edir:

*“The Lotos blooms below the barren peak:
The Lotos blows by every winding creek:
All day the wind breathes low with mellower tone:
Thro' every hollow cave and alley lone
Round and round the spicy downs the yellow Lotos-dust is blown.
We have had enough of action, and of motion we,
Roll'd to starboard, roll'd to larboard, when the surge was seething free,
Where the wallowing monster spouted his foam-fountains in the sea.
Let us swear an oath, and keep it with an equal mind,
In the hollow Lotos-land to live and lie reclined
On the hills like Gods together, careless of mankind..”* [13,39]

İngilis yazıçısı Somerset Moemin “Lotos yeyən” (ingiliscə “The lotuseater”) [14] adlı hekayəsi də birbaşa “Odisseyə”lə mətnlərarası münasibət qurur, bunun da səbəbi simvoldur. Unutqanlıq, keçmişin bilərəkdən və ya bilməyərəkdən tərk edilməsi, getdiyi məkanda daimi köksalma (hekayənin qəhrəmanı ilk dəfə gəldiyi Kapri adasında 25 il yaşayır, halbuki, belə bir məqsədi yox idi) istər-istəməz oxucunun şüurunda lotofaqlarla bağlı əfsanəvi-tarixi məlumatı aktiv hala gətirir.

Osman Türkünün “Lotosun içine uçmaq” adlı başqa bir modern dastanını təhlil edən Elmira Fikrətqızı yazır: “Türkünün yazdığı dastanda da lotos və ya nilufər çiçəyi yaddaşın itirilməsi ilə bağlı istifadə olunur və Homer də xatırlanır” [10,115]

Fars poeziyasının məşhur simalarından olan Söhrab Sipehrinin yaradıcılığında da nilufər/lotos simvoluna rast gəlinir. Şairin “Nilufər” adlı şeirinə baxsaq görərik ki, bu şeirdə də nilufər xatırlamaq və unutmaq arasındakı gərgin psixoloji ovqatı rəmzləşdirir.

Yuxumun sərhədindən keçirdim,
 Bir nilufərin qara kölgəsi
 Bu viranəni büsbütün bürümüşdü.
 Görən hansı dəli külək
 Bu nilufərin toxumunu
 Mənim yuxumun torpağına gətirdi?
 Rüyaların şüçə qapıları arxasında,
 Aynaların dibsiz bataqlığında,
 Özümün bir parçamı öldürdüyüm hər yerdə
 Bir nilufər bitmişdi
 Elə bil o hər an içimə yeri yirdi
 Və mən
 Onun aşmasının sədası altında
 Hər an özümü öldürürdüm. [16]

Simvolun zaman və məkan sərhədlərini aşabilmə qabiliyyəti olduqca miqyaslı hadisədir. Erix Fromma görə, simvolların altında gizlənmiş duyğu və düşüncələr bütün insanlar üçün eyni məzmun daşıyır və insanlıq yarandığı gündən bəri eyni şəkildə qalmışdır [17, 32] E.Kassirer insanı “animal symbolicum” yəni “simvol yaradan məxluq” adlandırır, çünki insan dünya ilə əlaqə və münasibət yaratmaq üçün özü bəşəri vasitələr – simvollar yaradır. Simvol-gerçəkliyi bəyan edən formadır; o vəhdət, emblem, yaradıcılıq, məqsəd, idrak, mədəniyyət, məzmun və s. açan və ya onların mənalarına aparan yoldur [18, 137]. Ona görə insan sahib olduğu simvolik sistem vasitəsilə onu əhatə edən dünyaya məzmun yükləyir, əşyaların birbaşa özü ilə deyil, simvolik mənaları ilə dialoq qurur. Simvolik aləm mif, incəsənət, din, dil, tarix və elmdən formalaşan insan mədəniyyətinin müxtəlif sahələrini əhatə edir. İnsanın biliyi və təcrübəsi artdıqca simvollar aləmi ilə qurduğu əlaqələr artır və daha da güclənir. E.Fromma görə, simvolik dilin əsasında insanın fərdi təcrübə, hiss və düşüncələrinin sanki özündən kənarında baş verən hadisələr kimi dərk etməsi dayanır. Simvol dili adi məişət dilindən fərqli bir məntiqə sahibdir və bu dilin məntiqində vacib olan zaman və məkan deyil, sıxlıq, anlam və əlaqədir. Miflərin, nağılların və yuxuların (rüyaların) dilini anlamaq simvol dilinin incəliklərini bilməklə mümkündür. “Simvol dili insanlığın yaratdığı tək universal dildir və tarixin gedişatında var olan bütün mədəniyyətlər üçün eynidir” [17, 18].

Hər bir simvolun özünün üzə çıxmağa hazır mətn və ya mətnlər yaddaşı var. Simvol aid olduğu mətnin konteksti ilə birbaşa ünsiyyətə girmir, daha çox öz mətn yaddaşının oyanmasını tələb edir, bu mətn yaddaşı oyan-

dıqdan sonra oxucu tərəfindən onun kontekstual əlaqələrini bərpa etmək mümkün olur. Mif və folklor yaddaşı, dini-kanonik mətnlər simvolun məzmununu açan əsas bazadır. Simvolun izahı mifoloji və dini dünyagörüşdən qaynaqlanan bilgilərə hakimliklə çözümlür. Lakin burada simvoldan istifadə və onun oxucu tərəfindən izahının konteksti xüsusi önəm daşıyır.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

1. Məmməd T. Ədəbiyyat müasir elmi yanaşmalar kontekstində. Bakı, Xan nəşriyyatı, 2016, 412 s.
2. Yusifli Cavanşir. Bədii mətnin sirləri. Bakı: Mütərcim, 1998, 106s.
3. Rüstəmöv Qismət. Üz-üzə güzgülər. <https://kulis.az/news/20066>
4. Durand Gilbert, Sembolik İmgelem, (çev: Ayşe Meral), İstanbul: İnsan Yayınları, 1998.
5. Gezgin Deniz. Bitki mitosları. İstanbul: Sel Yayınları, 2015
6. Mehdi N. Fəlsəfə tarixində fəlsəfə. Bakı: Qanun, 2010, 275 s.
7. Campbell, J. Doğu Mitolojisi. Çev. Kudret Emiroğlu, 3. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2008.
8. Ögel B. Türk mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar), I cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989.
9. Şükürov A. Mifologiya, IV kitab. Qədim hind mifologiyası. Bakı: Elm, 1996
10. Fikrətqızı Elmira. Osman Türkün poetikirsisi. Bakı: Elm, 2010, 256 səh.
11. Yıldırım, N. (2008). Fars Mitolojisi Sözlüğü. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
12. Homer. İliada və Odisseyə. Bakı: Yazıçı, 1986, 684 s.
13. Alfred, Lord Tennyson: Selected Poetry. Routledge, 2013, 240 pp. s.35-39
14. Somerset Maugham. The Lotus Eater <https://facultyweb.wcjc.edu/users/jonl-/documents/LotusEater.pdf>
15. Sipehri Sohrab. Nilufər (şeyr) <http://mesiha.blogspot.com/2008/01/sohrab-sipehri-seir.html>
16. Fromm Erich. Rüyalar, masallar, mitoslar. (Sembol dilinin çözümlenmesi) İstanbul: Arıtan Yayın evi, 1992, 282 s.
17. İsmayılov F. XX əsr Qərb fəlsəfəsinin tarixi, I cild. Bakı: Təhsil, 1999, 416 s.

Atraba Gul

Summary Symbol and intertextual context

The article notes that the mechanism for collecting different texts of a particular symbol into the same area of research is also related to the way in which the individual texts communicate at each other's intersection with the use of the same symbol. According to the authors' personal outlook, the universality of the embedded symbol itself is also relevant in relational interactions. The intertextual context plays a good ground for explaining the dynamics of the characters, their

artistic emotional strength, their universal and local meaning, and their functionality. The article conducts an intertextual analysis on the basis of the lily, and emphasizes that the purpose of the symbol in the text is directly related to the status it carries in other texts.

Атраба Гюль

Резюме

Символ и интертекстуальный контекст

В основе настоящей статьи лежит утверждение, что механизм сбора различных текстов определенного символа в одной и той же сфере исследования также связан с тем, как отдельные тексты входят в контакт друг с другом при использовании одного и того же символа. Согласно личному мировоззрению авторов текстов, универсальность самого встроенного символа также имеет значение в реляционных взаимодействиях. Интертекстуальный контекст служит хорошей основой для объяснения динамики образов персонажей, их художественной эмоциональной силы, универсального и локального значения их функциональности. В статье проводится интертекстуальный анализ суждений литературоведов о соответствующих фрагментах из образцов мировой литературы в интерпретации символа цветка лилии и подчеркивается, что назначение символа в тексте напрямую связано со статусом, который он несет в других текстах.

Rəyçi: fil.f.d.M.Yaqubova